

8.9.1 Zákonné zastoupení

Fyzická osoba, která nemůže před soudem samostatně jednat, protože nemá procesní způsobilost, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem. Která osoba je zákonným zástupcem, stanoví předpisy hmotného práva; v případě nezletilých dětí obsahuje ustanovení o jejich zastupování zákon o rodině. Podle něj v řízení zastupují nezletilé děti jejich rodiče, a to oba. V konkrétním případě však může být dítě zastoupeno kterýmkoliv z nich, pouze v případě, že by se rodiče nedohodli, jak budou zastupování vykonávat, rozhodne soud. Žádný z rodičů však nemůže zastoupit dítě, jde-li o právní úkony, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi nebo mezi dětmi navzájem. V takových případech ustanoví soud dítěti v souladu s ustanovením § 37 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů **tzv. kolizního opatrovníka**.

8.9.2 Zastoupení na základě rozhodnutí soudu

Zastoupení vznikající na základě soudního rozhodnutí má v procesu buď povahu zákonného zastoupení, nebo povahu zastoupení smluvního, tedy zastoupení zmocněncem.

V prvním případě jde o **zastoupení osob procesně nezpůsobilých** proto, že byly zbaveny ve způsobilosti k právním úkonům, nebo byly v této způsobilosti omezeny. Osobám zbaveným způsobilosti k právním úkonům je ustanoven ve zvláštním řízení opatrovník, který tyto osoby zastupuje i v řízení soudním. Podobně například stáří či nemoc může zabránit procesně způsobilé fyzické osobě jednat v řízení samostatně jednat; pokud však taková osoba nebyla z uvedených důvodů zbavena způsobilosti k právním úkonům, může jí soud, za podmínky, že je tu nebezpečí z prodlení, ustanovit opatrovníka, který ji bude zastupovat v konkrétním řízení (§ 29 odst. 1). V tomto případě jde o **tzv. procesního opatrovníka**, ustanoveného pro zastupování v konkrétním procesu. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, dá procesní soud podnět příslušnému opatrovníckému soudu, aby procesně nezpůsobilé osobě ustanovil opatrovníka. Tzv. procesní opatrovník je soudem ustanoven rovněž právnické osobě, která jako účastník řízení nemůže před soudem vystupovat proto, že tu není osoba oprávněná za ni jednat nebo že je spornou, kdo je osobou oprávněnou za ni jednat, je-li tu nebezpečí z prodlení (§ 29 odst. 2).

Podobně povahu zákonného zastoupení má rozhodnutí o ustanovení opatrovníka **osobám procesně způsobilým**, k němuž přistoupí soud také tehdy, jestliže určitým osobám brání nějaká překážka v účasti na řízení. Soud tak může ustanovit opatrovníka tomu účastníkovi, jehož pobyt není znám, popřípadě ustanoví opatrovníka i účastníkovi, jemuž se nepodařilo doručit písemnost na známou adresu v cizině. Konečně soud ustanoví opatrovníka osobě, která nemá **tzv. postulační způsobilost**, tj. není schopna se srozumitelně vyjadřovat.

Soud je rovněž povinen určit opatrovníka osobě, která nemůže v procesu svá práva dostatečně prosazovat; tak např. v řízení o způsobilosti k právním úkonům je povinen soud ustanovit procesního opatrovníka tomu, o jehož způsobilost se v řízení jedná. I tady jde o procesního zástupce, který v procesu hájí zájmy toho, kdo tak nemůže činit dostatečně sám.

Ve druhém případě jde **zastoupení na základě rozhodnutí soudu**, které má povahu zastoupení zmocněncem. Takový zástupce může být ustanoven z řad advokátů, jestliže je toho třeba k ochraně zájmů účastníka, u něhož jsou dány předpoklady k osvobození od soudních poplatků, resp. jemuž na základě důvodné žádosti soud poplatek z návrhu prominul. Takto ustanovený advokát má stejné postavení jako advokát, jemuž účastník udělil plnou moc.

8.9.3 Zastoupení na základě plné moci

Procesní zastoupení, ke kterému dochází pověřením zástupce, aby v procesu vykonával práva a povinnosti účastníka předpokládá v první řadě dohodu o zastoupení mezi zastoupeným a jeho zástupcem. Tato smlouva konstituuje hmotně právní poměr mezi zastoupeným a zástupcem; práva a povinnosti účastníků takové smlouvy vznikají podle hmotného práva.

Práva a povinnosti zastoupeného a zástupce v občanském procesu se však řídí ustanoveními procesního práva. Zástupce (zmocněnec) se musí v řízení prokázat **plnou mocí**, která mu může být **udělena zmocnitelem písemně nebo ústně do protokolu**. Plnou moc může účastník zmocněnci udělit pro celé řízení - **procesní plná moc**, nebo jen pro určité procesní úkony – **prostá plná moc**. Na rozdíl od hmotně právních předpisů stanoví procesní předpis, že v téže věci může mít účastník jen jednoho zvoleného zástupce.

Procesním zástupcem neboli zmocněncem může být **advokát** (zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů), **notář** (ve smyslu § 3 odst. 1 písm. b) a § 3 odst. 2 a 3 zákona č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů), **patentový zástupce** (podle § 2 zákona č. 237/1991 Sb., o patentových zástupcích, ve znění pozdějších předpisů), **odborová organizace, Úřad pro mezinárodní ochranu dětí, organizace, vyvíjející činnost při ochraně proti diskriminaci anebo jakákoli fyzická osoba způsobilá v plném rozsahu k právním úkonům – tzv. obecný zmocněnec**.

Advokátu a notáři lze udělit jen procesní plnou moc. Procesní plná moc opravňuje zmocněnce ke všem úkonům v procesu, včetně úkonů dispozičních. Advokáti a notáři vystupující v procesu jako zmocněnci mají právo substitute, což znamená, že se mohou dát zastoupit dalším zástupcem – advokátním koncipientem, jiným advokátem, notářem, notářským kandidátem nebo notářským koncipientem (ti se prokazují soudu tzv. substituční plnou mocí).